

Josef Škvorecký - Zbabělci

Pátek / 4 / V / 1945

(...) Zvrátil jsem hlavu nazad a uviděl jsem širokou, vypouklou oblohu s hvězdama. Mléčná dráha se táhla napříč přes ni a nehýbala se. Nad městem viselo šumivé jarní ticho. Nevypadalo to na revoluci. Ale revoluce měla být. A musela být. Mnoho lidí mělo zájem o revoluci. A mnoho pánů mělo na ní zájem. A mnoho pánů se potřebovalo očistit. Revoluce byla moc prospěšná. Už jsem viděl, jak pan Macháček bude psát: Historie kostelecké revoluce. Váženému panu dr. Šabatovi, okresnímu hejtmanovi v Kostelci, v úctě oddaný autor, a vydal B. Minařík, knihkupec v Kostelci. To napíše a rozprodá a pánové Kaldounové a Krocanové a Moutelíkové si postavějí do knihoven vedle sebraných spisů Mistra Aloise Jiráska a vedle Sborníku k devadesátým narozeninám pana Josefa Šerponě-Domanína, českého velkopřumyslníka. A budou si v tom číst, ale většinou jenom ty odstavce, kde bude o nich. A o nich tam bude, o všech. Pan Macháček nezapomene na nikoho. Pan továrník Kaldoun ochotně uvolnil svoje skladiště, kde byla zřízena nouzová ošetrovna, napíše. A pí Krocanová s pí Moutelíkovou vařily polévku pro partyzány. Pan Macháček všechno napíše. Všechno podrobně a podle pravdy, aby se to zachovalo potomstvu. Jak pí Krocanová vařila polívku partyzánům. Ostatně, bude to dobré, když se to zachová potomstvu. Aspoň se potomstvo bude mít čím bavit. (...)

Sobota / 5 / V / 1945

Probudil jsem se asi v půl deváté. Za oknem svítilo slunce a v pokoji bylo horko. Ležel jsem v posteli, trochu mě bolela hlava a v ústech jsem měl nechutný pocit. Ležel jsem a díval jsem se na svůj portrét od Rosti nad postelí. Můj vzhled na něm vzbuzoval úctu. Měl jsem obrovskou hlavu a úzká ramínka, takže jsem vypadal vzdělaně. A co bylo na obraze zajímavé, byl kontrast té intelektuálské palice a ušpiněného límečku u košile bez kravaty. Pamatoval jsem se na ten obraz. Tenkrát mě Rost'a maloval, zrovna když jsem přišel z práce z Mesršmitky, v bavlněné košili, usviněné olejem z ferrofluxu. Vypadal jsem na tom obraze jako Lenin. Díval jsem se tak na sebe a myslél jsem si, že to mám pěkný portrét, a že kdybych umřel, zůstala by po mně přece jen hezká věc. Ale jinak to bylo hnusné ráno. Zavřel jsem oči, ale nebyl jsem už dost unaven, abych spal nebo klímal.

Bylo nutno vstát. Konečně jsem náhle vstal. Nejlepší bylo se rozhodnout. Šel jsem k oknu a podíval jsem se ven. Nic. Město bylo jako včera. Ani stopy po revoluci. Kdoví, jestli něco bude. Stejně jsem tomu tak úplně nevěřil. Sice se stávaly takové věci, ale že by se to stalo zrovna u nás, to se nezdálo skutečné. Revoluce. Nedoved jsem si představit nikoho ze známých střílet. Pana lékárníka nebo pana továrníka Krocana. Blbost. Přema možná. Přema měl vizáž jako vrah a ve skladu měl nějaké zbraně, to jsem věděl. A taky Perlík. Ale jinak to bylo docela iluzorní. Docela. Obrátil jsem se od okna a zapnul jsem rádio. Chvilku jsem čekal a to mě otrávil. Vždycky mě otrávil čekání, až se rádio ohřeje. Z přijímače se ozval nějaký prušácký pochod. Tak ještě nic. Ovšem. Vůbec nic se nestane. Z východu přijdou Rusové a ze západu Američani a všechno slavně osvobodějí a bude po parádě. Vlastně, lépe řečeno, začne paráda. A páni se budou píchat do prsou medailema. Blbost. Odešel jsem do koupelny a pustil jsem vodu. Umyl jsem se a dřel jsem froté ručníkem, až mi kůže zčervenala. To bylo příjemné. Vrátil jsem se do pokoje, otevřel jsem okno a rozhodil jsem postel. Oknem se nahrnul do pokoje chladný vzduch. Slunce, teď už úplně vyšlé, svítilo svěže a panensky. Odešel jsem do kuchyně, postavil jsem vodu na čaj, přinesl jsem ze spíže rohlíky a začal jsem si je mazat máslem. Samá práce. Podíval jsem se z okna, a tu mě to praštilo do očí. Naproti na domě stavitele Baumana vlála československá vlajka.

Zalil mě zvláštní pocit. Pocit, že je mi čtrnáct let a že je osmadvacátého října. Už šest let tahle vlajka nikde nevisela, a teď tady najednou visela zas. A vůbec mně nepřipadala nová nebo neznámá. Byla to pěkná, aspoň třímetrová vlajka, dobře vypraná a svítila červení a bělobou. Tak už je to tady, řeklo to ve mně. Tak přece revoluce. Vzpomněl jsem si na rádio. Vběhl jsem

do pokoje, otočil jsem vypínačem a čekal. Přitom jsem si všiml, že vlajky visí taky na nemocnici a na státních domech. U Vašatů ji někdo zrovna vystrkoval z okna. Ano. Už to je tady. Jako kdyby to už bylo docela v suchu. A zatím tady jsou ještě Němci. Rádio se rozehrálo. Byla to muzika. Poslouchal jsem a nebyla to německá muzika. Nějaký Kmočov pochod. Ovšem, samozřejmě si nemohli vymyslet nic lepšího než kmočovku. Takováhle revoluce by mě otrávil. Poslouchal jsem s nechutí plechovou muziku a byl jsem rozladěn. Pak jsem odešel do kuchyně, nasnídal jsem se a rozhodl jsem se, že do toho teda půjdu s veškerou elegancí. Vytáhl jsem ze skříně tmavohnědé sako, vzal jsem si bílou košili a oblékl jsem si světlé kalhoty. Pak jsem si uvázal modrožlutou hedvábnou kravatu s velikým vzorem na malý uzílek a natáhl jsem si tmavohnědé sako. Vzal jsem si hnědé boty s perforováním, okartáčoval jsem se a šel jsem se podívat do zrcadla. Vypadal jsem elegantně. To mě blažilo. Posadil jsem si na hlavu světlý klobouk, ještě jednou jsem se podíval do zrcadla a vypadl jsem z bytu. Když jsem v druhém poschodí mýjel Strnadovic dveře, objevila se v nich najednou paní Strnadová.

„Pane Danny! Pane Danny!“ volala hystericky. V očích se jí koulely slzy.

„Rukulíbám,“ řekl jsem, smeknul jsem klobouk a zazubil jsem se na ni.

„Tak už je to tady, pane Danny! Tak už máme zase svobodu!“

„No, eště ne!“ řekl jsem takovým tónem, jako bych říkal: No! Máme! Už! a pořád jsem se zdvořile zubil.

„Vid'te! Bože, to je radost! To je radost!“ křičela na mě a vůbec si nevšimla toho, co jsem řekl.

„To je,“ řekl jsem.

„Ano. Bože, já bych se radostí zbláznila, věříte?“

„To věřím,“ řekl jsem.

„Teď to zas bude radost žít. A všechny ty bestie by se měly odstřílet.“

„Jistěžeano.“

„Vid'te, a všechny, co s nima táhli, bez milosti pozavírat.“

„Samozřejmě,“ řekl jsem. Věděl jsem, proč je ta baba tak radikální. Muž její sousedky byl kolaborant. A ona se se sousedkou nesnesla. Samozřejmě. Ta byla pro střílení.

„Všechny pozavírat. A kdo má na svědomí něčí život – zastřelit! Bez milosti!“

„Střílet se bude,“ řekl jsem.

„Vid'te,“ řekla se zájmem. „Víte, já bych kuřeti neublížila, ale pro tyhle bestie nemám slitování.“

„Von nikdo,“ řekl jsem.

„A to byste se mýlil. Sou lidi, který by chtěli všechno vodpouštět a na všechno zapomenout. Ale já nezapomenu nikdy. Já ne!“

„Depak,“ řekl jsem.(...)

„Promiňte, milostivá paní, já mám důležitou schůzku, já musím jít.“

Baba se na mě usmála.

„Aha. Rozumim,“ řekla. „No, já vás nebudu zdržovat, pane Danny, jen běžte. A pozdravujte slečnu Irenku. Ta bude mít taky radost.“

„Ano. Děkuji, rukulíbám,“ řekl jsem sladce a dal jsem se do klusu se schodů. Baba jedna vševědoucí. Vyšťárala všechno. Rád bych věděl, odkud se to dopátrala, že blbnu za Irenou. Ale bylo to vlastně jednoduché. Irena byla sestřenice Bertíka Moutelíkového a Bertík Moutelíků povídal. A paní učitelka Čiháková byla teta Bertíka Moutelíkového. A slečna Strnadová učila na obecné škole se slečnou Čihákovou. A slečna Strnadová s nikým nechodila, jenom s matinkou. Tak se to matinka dozvěděla. Bylo to jednoduché. Bylo mi to jedno. Vypadl jsem na ulici.(...)

Na rohu u Novotných jsem spatřil Petra Geršvína. Zamířil jsem k němu.

„Ahoj,“ řekl jsem mu.

„Tě vidím,“ řekl mi a dotkl se dvěma prsty střechy klobouku. Byl opřen o protitankovou překážku, která tam stála, a měl nohy efektně zkřížené.

„Tak co?“ řekl jsem.

„Patřím na lid,“ řekl.
„Nepudeš dál?“
„Čkej. Čekám na Harryho.“
„Oukej. Kde je?“
„Šel pro barvu.“
„Na co?“
„Budem černit.“
„Ale co?“
„Germánský nápisy.“
„Jo tak. To du s váma. De ještě někdo?“
„Benno s Lexou šli pro štafle.“
„A přijdou sem?“
„Jo.“
Odmlčeli jsme se.

Pedro byl ledově klidný a úsečný. Takový on byl vždycky. Moc toho v hlavě neměl, ale dovedl to, co tam měl, podávat po tak malých porcích, že mu to vydrželo dýl než klukům, kteří měli kebule přecpané vědomostmi.

„Poslyš, co myslíš. Bude se tady střílet?“ řekl jsem.
„Mám obavy.“
„Myslíš, že by se mělo rači počkat?“
„Samo.“
„Já si taky myslím. Chlapi se do toho ženou jako blázni a bez zbraní –“
„Ať se ženou, dyž se jim chce natáhnout péra za komunismus.“
„Myslíš, že to je tak?“
„No určitě.“
„Že tady budou komunisti?“
„To je jasný.“
„No já nevím. Bylo by to blbý. Ale přece Beneš –“
„Nemůže nic dělat.“
Chvilku jsem mlčel. Pak jsem řekl:
„A co budeš dělat ty?“
„Já?“
„No. Jestli přijdou komunisti.“
„Kamaráde – ale mezi náma –“
„Samo.“
Pedro se na mě pátravě zadíval.
„Jakmile se vyčistěj silnice,“ povídal, „sednu na cyklón a sem v tahu.“
„A kam pojeděš?“
„K Američanum, ne?“
„No jo,“ řekl jsem. „To máš pravdu. Vono to bude nejlepší.“

ŠKVORECKÝ, Josef. *Zbabělci*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964. 352 s.

- 1) Do jakého funkčního stylu kniha patří? Který jiný styl zde byl použitý? Proč? (Jakou formou je kniha psaná?)
- 2) Jakým jazykem je kniha psaná? Popiš jazyk i větnou stavbu zejména pasáží s dialogy.
- 3) Vysvětli slova: partyzán, intelektuál(ská), kolaborant, radikální, vizáž, iluzorní; natáhnout péra (za někoho).
- 4) Který hrdina, známý i z jiných knih Josefa Škvoreckého, příběh vypráví?
- 5) Kolik mu je let? (viz třetí odstavec druhého dne)
- 6) Kdy a kde se příběh odehrává? Která velká dějinná událost se právě odehrává?
- 7) Příběh má autobiografické prvky. Kterému českému městu Kostelec odpovídá?

- 8) Proč mělo mnoho pánů zájem o revoluci v Kostelci?
- 9) Co je pro Dannyho nejdůležitější v době revoluce? Které další hodnoty jsou pro něj asi důležité?
- 10) Proč chce paní Strnadová střílet a zavírat?
- 11) Kdo je slečna Irenka?
- 12) Je Petr Geršvín chytrý?
- 13) Jsou jeho názory hodně nereálné?
- 14) Kdo je zmiňovaný Beneš ze závěru ukázky?
- 15) Zjistí, jaký byl další osud hrdinů a celé knihy.

Řešení:

- 1) Je to umělecký styl, ale připomíná prostě sdělovací – jde o imitaci deníkového zápisu, má odpovídat mluvě a myšlení čerstvě dospělého mladého muže.
- 2) Hovorovým, nespisovným jazykem (i nářečním – Bertíka Moutelíkového) + komolená slova (sámo), vynechávaná písmena (čkej místo počkej), ; jsou často užity větné ekvivalenty (jednočlenné věty neslovesné), osamostatnělé větné členy, elipsy – co nejpřesnější zachycení hovoru
- 3) partyzán – člověk bojující se zbraní proti okupantům v týlu (z lesů apod.); intelektuál – vzdělanec duševně pracující; kolaborant – člověk spolupracující (většinou nečestně) s okupanty; radikální – usilující o pronikavé a rychlé změny, nekompromisní; vizáž – podoba; iluzorní – neskutečný, neuskutečnitelný, nemožný; natáhnout péra, brka – zemřít, položit život
- 4) Danny Smiřický
- 5) 20 – vzpomněl si, kdy viděl vlajku naposledy – před válkou před 6 lety.
- 6) Na malém městě – v Kostelci, 4. – 11. 5. 1945, v době pražského povstání a konce druhé světové války.
- 7) Náchod – Škvorecký se zde narodil a prožil tu dětství i mládí
- 8) „Potřebují se očistit“ - nemají čisté svědomí – pomáhali Němcům nebo s nimi spolupracovali (obchodovali) apod.
- 9) Vypadat dobře, elegantně; sex (kontakt s druhým pohlavím) a jazz
- 10) Nemá se ráda se sousedkou – chce se mstít – ale jinak „by kuřeti neublížila“.
- 11) Slečna, kterou Danny miluje a která ho odmítá.
- 12) Ne – „moc toho v hlavě nemá“.
- 13) Jsou překvapivě trefné.
- 14) Prezident Edvard Beneš

15) **Obsah knihy:** Kniha je pokračováním Prima sezóny. Hlavním hrdinou je Daniel Smiřický, student kosteleckého reálného gymnázia a hráč na saxofon v chlapecké kapele (jazz). Dany si zatím užíval spokojeně život. Teď se však stává revolucionářem a přihlásí se do městské armády. Veškeré činy, které dělá - hlavně hrdinství - mají jediný účel – chce zapůsobit na Irenu, dívku, kterou miluje (opakovaně jí to říká, ačkoliv jeho chování tomu přesně neodpovídá). Dívka ráda přijímá Dannyho dvoření, ale jeho city neoplácí. Mladí mají dojem, že se nic neděje. Revoluci dělají ve městě představitelé městské smetánky spíš tak, že se všemožně snaží, aby se prakticky nic nedělo, a když už konečně mobilizují, tak jediné proto, aby vedli dobrovolníky ke zbytečnému hlídkování. Městský štáb se nakonec s Němci dohodne na jejich nerušeném odchodu k Američanům. 9. května se rozšíří zpráva, že se už blíží „Rusáci“, ale před nimi zcela nečekaně vjedou do města německé tanky. Dojde k boji, do kterého se vrhnou mladí s několika dělníky, a to proti vůli velitele, kterého nakonec z toho všeho trefí mrtvice. Danny se střetnutí účastní s Přemou, kterého velitel zajistil ve sklepech a kterému se podaří uniknout. Danny šťastně přečkal i krátké zajetí německými vojáky. Za své činy si sice obdiv a políbení od Ireny vyslouží, avšak ta ho vzápětí ujistí, že ho „má jen ráda“ a že miluje Zdeňka.

Další osud knihy:

Kniha napsaná roku 1948, vydaná až 1958, vyvolá politický skandál, je stažena z trhu, po odchodu Škvoreckých do exilu jsou zakázána všechna jejich díla. (Danny je ve svých soudech okolí a prostředí malého města velmi otevřený a mladicky kritický, svou otevřenost neomezuje ani v otázkách sexu, postavení mladé generace nebo úvahy mezi řádky na téma: měli bychom tu radši Angličany nebo Rusy? V románu jsou zřetelně vykresleny životní pocity mladé generace, její revolta proti pokrytectví generace otců. Danny má zdravou naivitu mládí, odpor k jakémukoli patosu, občas se zdá být cynický, ale přitom cítíme, že je lidský, tolerantní a pln soucitu k těm, kteří si to zaslouhují.)